

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Mesleki Kaygıları Arasındaki İlişki

İrfan Erdoğan

Arş. Gör. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi (ROR ID: 013s3zh21)

Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı

Research Assist. PhD., Necmettin Erbakan University, Ahmet Keleşoğlu Faculty of Theology,

Department of Religious Education

Konya/Turkey

irfanerdogan87@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2452-1252

The Relation Between Theology Students' Attitude Towards Teaching Profession and The Occupational Anxiety Levels

Abstract

Theology faculties serve as teacher training institutions that train Religious Culture and Ethics teachers to work in primary and secondary schools, and vocational course teachers to work in Imam-Hatip high schools. The success of teacher candidates in teaching as a professional occupation that requires certain knowledge, skills, and attitudes depends on having the necessary equipment and qualifications. The aim of this study is to determine the attitudes of theology students towards to teaching profession and their occupational anxiety levels; and to understand the relationship between the attitudes of theology students towards teaching profession and their occupational anxiety levels. To achieve this goal, explanatory research design was adopted as a correlational research design. The research group consists of 413 students studying at Necmettin Erbakan University Ahmet Keleşoğlu Faculty of Theology in the spring semester of the 2018-2019 academic year. "The Profession of Teaching Attitude Scale" and "Occupational Anxiety Scale" were used as data collection tools. SPSS (version 21.0) statistical package software was used to analyse the data obtained in the study, and firstly, the mean and standard deviation values were calculated in the sub-dimensions that consist of the professional attitude and occupational anxiety level. Then, the Pearson correlation coefficient was calculated to examine the relationship between the attitude towards the teaching profession and the level of professional anxiety. In addition, the coefficient of determination was calculated to examine the total variance explained. According to the findings obtained within the scope of the study, the attitudes of theology students towards the teaching profession are at a positive level in terms of love, value, and harmony. According to findings, theology stu-

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale intihal taramasından geçirildi/This paper was checked for plagiarism

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (İrfan Erdoğan).

Geliş/Received: 18 Haziran/June 2021 | **Kabul/Accepted:** 05 Eylül/September 2021 | **Yayın/Published:** 20 Eylül/September 2021

Atıf/Cite as: İrfan Erdoğan, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Mesleki Kaygıları Arasındaki İlişki = The Relation Between Theology Students' Attitude Towards Teaching Profession and The Occupational Anxiety Levels", *Eskişiyeni* 45 (Eylül/September 2021), 797-818. <https://doi.org/10.37697/eskişiyeni.954088>

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

dents' attitudes towards teaching profession are positive. On the other hand, "job-oriented anxiety", "socio-economic anxiety", "colleagues and students' parents-oriented anxiety", "adaptation oriented anxiety", and "school management oriented anxiety" levels of theology students are low; "interaction with student oriented anxiety", "individual self-development oriented anxiety", and "occupational exam oriented anxiety" are middle level. While the factor with the lowest level of anxiety among theology students was "colleagues and students' parents-oriented anxiety" ($\bar{x}=4.06$), it was seen that the factor with the highest level of anxiety was "occupational exam-oriented anxiety" ($\bar{x}=2.99$). The results of the study showed that there was a significant negative low-level correlation between "love" factor and "job-oriented anxiety", "socio-economic anxiety", "colleagues and students' parents-oriented anxiety", "adaptation-oriented anxiety", while a significant positive low-level correlation between "love" factor and "occupational exam oriented anxiety". There is a significant positive low-level correlation between "value" factor and "interaction with student oriented anxiety", "individual self-development oriented anxiety", "occupational exam oriented anxiety". Finally, there is a significant negative low-level correlation between "adaptation" factor and "job-oriented anxiety", "socio-economic anxiety", "interaction with student-oriented anxiety", "colleagues and students' parents-oriented anxiety", "adaptation oriented anxiety".

Keywords

Religious Education, Prospective Teacher, Theology Students, Attitude Towards Teaching Profession, Occupational Anxiety.

Öz

İlahiyat fakülteleri ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına Din Kültürü ve Ahlak Bilgi öğretmeni, İmam-Hatip liselerine meslek dersleri öğretmeni yetiştiren kurumlar olarak hizmet vermektedir. Öğretmen adaylarının belli bilgi, beceri ve tutumlara sahip olmayı gerektiren, profesyonel bir meslek olarak öğretmenlikte başarılı olmaları, gerekli donanım ve özelliklere sahip olmalarına bağlıdır. Bu araştırmanın amacı, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ve mesleki kaygı düzeylerinin belirlenmesi, öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ile mesleki kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere, nicel araştırma yöntemlerinden birisi olan ilişkisel (korelasyonel) tarama modeli içerisinde açıklayıcı desen benimsenmiştir. Araştırma grubu, 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 413 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak "Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeği" ve "Mesleki Kaygı Ölçeği" kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin analiz edilmesinde SPSS (versiyon 21.0) istatistik paket programı kullanılmış olup, öncelikle mesleki tutum ve mesleki kaygı düzeyini oluşturan alt boyutlarda ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Daha sonra öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ve mesleki kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek üzere Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Ayrıca açıklanan toplam varyansı incelemek üzere determinasyon katsayısı hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının sevgi, değer ve uyum boyutunda olumlu olduğunu göstermektedir. Diğer yandan "görev merkezli kaygı", "ekonomik ve sosyal merkezli kaygı", "meslektaş ve veli merkezli kaygı", "uyum merkezli kaygı" ve "okul yönetimi merkezli kaygı" düzeylerinin düşük; "öğrenci / iletişim merkezli kaygı", "kişisel gelişim merkezli kaygı" ve "atanma merkezli kaygı" düzeylerinin ise orta seviyede olduğu tespit edilmiştir. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin, en düşük seviyede kaygıya sahip oldukları faktör "meslektaş ve veli merkezli

kaygı” ($\bar{x}=4.06$) iken, en yüksek kaygıya sahip oldukları faktörün “atanma merkezli kaygı” ($\bar{x}=2.99$) olduğu görülmüştür. Sevgi boyutu ile “görev merkezli kaygı”, “ekonomik ve sosyal merkezli kaygı”, “meslektaş ve veli merkezli kaygı” ve “uyum merkezli kaygı” arasında düşük düzeyde negatif ve anlamlı ilişki tespit edilmiş olup, sevgi boyutu ile “atanma merkezli kaygı” arasında ise düşük düzeyde pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Değer boyutu ile “öğrenci / iletişim merkezli kaygı”, “kişisel gelişim merkezli kaygı” ve “atanma merkezli kaygı” arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki söz konusudur. Son olarak, uyum boyutu ile “görev merkezli kaygı”, “ekonomik ve sosyal merkezli kaygı”, “öğrenci / iletişim merkezli kaygı”, “meslektaş ve veli merkezli kaygı”, “kişisel gelişim merkezli kaygı” ve “uyum merkezli kaygı” arasında düşük düzeyde negatif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Öğretmen Adayı, İlahiyat Fakültesi Öğrencileri, Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum, Mesleki Kaygı

Giriş

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda “yüksek din mütehasısları yetiştirmek” şeklindeki ifadeyle misyonuna işaret edilerek, din konusunda uzman münevverler yetiştirmek üzere kurulan İlahiyat fakülteleri, günümüzde kuruluş döneminde düşünülen amaçlarının ötesinde çok geniş bir yelpazede insan yetiştirme çabası içerisinde görülmektedir. Bu fakülteler hem akademisyen yetiştirme hem Diyanet İşleri Başkanlığı'na nitelikli din görevlisi yetiştirme, hem de ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına Din Kültürü ve Ahlak Bilgi öğretmeni, İmam-Hatip liselerine meslek dersleri öğretmeni yetiştirmektedir. Son zamanlarda sosyal hizmetler alanında manevi danışmanlık ve rehberlik gibi bir hizmet alanı eklenmesiyle birlikte, verdiği eğitimin hitap ettiği kitle daha da genişlemektedir. Bu bağlamda, ilahiyat fakültelerinin istihdam alanları dikkate alınarak bölümlaşmeye gidilmesi ve müfredatının geliştirilmesi gerektiği tartışılmaya devam etmektedir.¹

Öğretmen, bilgiyi sadece depolayıp zamanı geldiğinde öğrencilere aktaran kimse değildir. Öğretmenlik profesyonel bir meslek olup, özel uzmanlık bilgisi ve becerisi gerektirmektedir.² Öğretmenlik bilgi, beceri gibi bilişsel alan yeterlilikleri gerektirmesinin yanı sıra tutum ve davranış gibi duyuşsal alan yeterlikleri gerektiren bir meslektir.³ Günümüzde ilahiyat fakülteleri, öğrencilerine bu bilgi, beceri ve tutumları kazandırmaya çalışmakta ve formasyon eğitiminin verildiği yerler olarak hizmet sunmaya devam etmektedir. Ancak pedagojik formasyon bilgisi, öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretilen bir yeterlik olmasına rağmen, eğer öğretmen adayı kişisel olarak bunlara yatkın değilse ciddi sorunlar da oluşabilmektedir.⁴

¹ bk. İbrahim Turan, “Türkiye’de İlahiyat Eğitimi: İstihdam Alanı Program İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 59-77.

² Mehmet Şişman, *Eğitim Bilimlerine Giriş* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2016), 219.

³ Şaban Çetin, “Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi (Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması)”, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi* 18 (2006), 29.

⁴ Mevlüt Kaya - Bayramalı Naziroğlu, “İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Derslerinin Tarihi Gelişimi” (Modern Dönemde İlahiyat Eğitimi Müfredatı ve Yöntem Tartışmaları, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2010), 126.

Öğretmen, eğitim ve öğretim süreçleri içerisinde önemi yadsınamaz bir unsurdur. Ne kadar nitelikli öğretim programları ve içerikler hazırlarsak hazırlayalım bunların uygulayıcısı olan öğretmenler belli tutumlara ve donanımlara sahip olmadıkça öğretimden istenen sonucu almamız güçtür.⁵ Öğretmenlik mesleğinde başarılı olmak için alan bilgisi ve meslek bilgisi anlamında bilişsel alanda gelişim tek başına yeterli olmamakta, duyuşsal alanda da gelişim göstererek mesleği sevgi ve istekle yapmak büyük önem arz etmektedir. Öğretmenlik mesleğinin genel yeterliliklerini incelediğimizde, kişisel ve mesleki gelişim yeterliliği konusunda “Mesleğini severek ve isteyerek yapar.” şeklinde ifade edilen yeterlik göstergesi de buna işaret etmektedir.⁶

1. Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum

Bireyin yaşantısında pek çok durumu etkileyen tutum kavramı, “psikolojik bir sürecin herhangi bir değer yargısıyla damgalanmış bir nesneye veya duruma karşı bireyin olumlu mu yoksa olumsuz mu tepki vereceğini belirleyen, oldukça sürekliliğe sahip bir hazır olma durumu” olarak tanımlanmaktadır.⁷ Bireyin karşısındaki kişiye, objeye ya da nesneye karşı tutumu, karşısındakine biçtiği değere göre biçimlenmektedir. Birey, değerli bulduklarına karşı kabul edici, değersiz bulduklarına karşı reddeden ve uygun bulduklarına karşı olumlu bir tavır sergileme eğilimindedir.⁸ Tutumun yöneldiği şey bir madde, bir grup olabileceği gibi bir meslek de olabilmektedir. Bireyin bir mesleğe karşı tutumu, o meslekteki başarısını ve doyumunu etkiler. Öğretmenlik mesleği söz konusu olduğunda konunun önemi daha da artmaktadır.⁹

Öğretmenlik mesleğine yönelik tutum “genellikle farkında olmadan öğretimi, öğrencileri, sınıf ortamını ve öğretilecek konuyu şekillendiren ve açıkça ifade edilmeyen anlayışlar” olarak açıklanmaktadır. Öğretmenlerin mesleğine karşı tutumları genellikle mesleğinden zevk alma, kendini mesleğine adama, toplum için mesleğinin gerekli ve önemli olduğunun farkında olma, kendini mesleki olarak geliştirmeye ihtiyacı olduğuna inanma konuları ile ilişkili görülmektedir.¹⁰

⁵ Ali Murat Sümbül, “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, ed. Özcan Demirel - Zeki Kaya (Ankara: Pegem Yayıncılık, 2001); Akt. Mehmet Üstüner, “Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 45 (2006), 110.

⁶ Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü (ÖYEGM), *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri* (Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, 2017).

⁷ Muzafer Sherif - Carolyn Wood Sherif, *Sosyal Psikolojiye Giriş II*, çev. Mustafa Atakan - Aysun Yavuz (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996) akt. Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2014).

⁸ Çetin, “Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi (Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması)”, 30.

⁹ Özlem Çakır vd., *Mersin Üniversitesi 1999-2000 Yılı Öğretmenlik Meslek Bilgisi Programının (ÖMBP) Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi* (Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları, 2004); Burhan Çapri - Öner Çelikkaleli, “Öğretmen Adaylarının Öğretmenliğe İlişkin Tutum ve Mesleki Yeterlik İnançlarının Cinsiyet Program ve Fakültelerine Göre İncelenmesi”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 9/15 (2008), 36.

¹⁰ Ahmet Güneşli - Canan Aslan, “Evaluation of Turkish Prospective Teachers’ Attitudes towards Teaching Profession (Near East University Case)”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 1/1 (2009), 314.

Öğretmenlik mesleğine karşı olumlu tutum geliştiren bireyler çocukları severler, eğitim öğretime önem verirler, mesleğe karşı ilgili olurlar. Öğretmenlik mesleğine karşı olumsuz tutuma sahip olan bireyler ise çocukları sevmezler, kendilerini geliştirme çabasında olmazlar, mesleği sevmezler ve ilgi duymazlar.¹¹ Öğretmen adaylarının lisans eğitimi sırasında sahip oldukları inanç ve tutumların gelecekte sınıflarındaki davranışlarını etkileyebileceği düşünülmektedir.¹² Bu nedenle öğretmen yetiştirilen programlar, öğretmen adaylarında olumlu inanç ve tutum geliştirmeyi hedeflemektedirler.

2. Mesleki Kaygı

Kaygı kelimesinin sözlük anlamlarına baktığımızda, “üzüntü, endişe duyulan düşünce, tasa”¹³, “genellikle kötü bir şey olacaktı düşünceyle ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen gerginlik duygusu”¹⁴, “güçlü bir istek ya da dürtünün amacına ulaşamayacak gibi gözüküğü durumlarda beliren tedirgin edici duygu”¹⁵ şeklinde tanımlanmıştır. İnsan yaşamında kaygı duygusuna sebep olan faktörlerden biri de kişinin geçimini sürdürebilmesi için yaptığı veya yapmak istediği mesleğe/iş koluna yönelik duyduğu endişelerdir. Mesleki kaygı ise, “öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin olarak öğretme eylemi, kendi mesleki yeterlilikleri, öğrenci ve velilerle ilişkiler gibi konularda deneyimledikleri kaygı türü” olarak tanımlanmaktadır.¹⁶

Öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu veya olumsuz tutumun yanı sıra bir diğer duyuşsal özellik olarak öğretmenlik mesleğine yönelik kaygının da önemli olduğu düşünülmektedir. Öğretmen adaylarının, çeşitli sebeplerle kaygılanmaları mümkün olabilmektedir. Öğretmenlik mesleğine ilişkin kaygılar, Fuller tarafından öğretmenliğin ilk dönemlerinde ben merkezli kaygı, ilerleyen dönemlerinde ise öğrenci merkezli kaygı olarak tasnif edilmiştir. Ben merkezli kaygının temelinde kişinin kendisi vardır. Ben merkezli kaygılar taşıyan bir öğretmen aday öğretici olabile, sorulara cevap verebilme, problemleri öngörebilme, yeterli içerik bilgisine sahip olma, okul personeli ile iyi ilişkiler kurabilme, değerlendirme yapabilme ve sınıf yönetimi konusunda kaygılar taşır. Öğrencilerle ilgili kaygı konusuna gelince, daha çok ilerleyen dönemlerde tecrübeli öğretmenlerde görülen bu kaygı, öğrencilerin kapasitesini anlama becerisi, öğrenciler için özel hedefler belirleyebilme ve onların gelişimlerini değerlendirebilme gibi konuları içerir.¹⁷

¹¹ Nuriye Semerci - Çetin Semerci, “Türkiye’de Öğretmenlik Tutumları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14/1 (2004), 140.

¹² Nilay T. Bümen - Türkan Ercan Özyayın, “Adaylıktan Göreve Öğretmen Özyeterliliği ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlardaki Değişimler”, *Eğitim ve Bilim* 38/169 (2013), 114.

¹³ Türk Dil Kurumu TDK, *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1998), “Kaygı”, 1248.

¹⁴ *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, “Kaygı” (Erişim 01 Eylül 2021).

¹⁵ Hâmit Atalay, *İngilizce-Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999), “Anxiety”, 141.

¹⁶ Merve Gerçek, “Mesleki Kaygı ve Kariyer Uyumluluğu Arasındaki İlişkiler: Öğretmen Adayları Açısından Bir İnceleme”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/2 (2018), 299.

¹⁷ Frances F. Fuller, “Concerns of Teachers: A Developmental Conceptualization”, *American Educational Research Journal* 6/2 (Mart 1969), 220-221.

Öğretmenlik mesleği, diğer bazı mesleklerden farklı olarak insanlarla daha fazla iletişim ve etkileşimin söz konusu olduğu bir meslektir. Öğretmen, okulda öğrenciler, öğretmenler ve okul yönetimi ile okul dışında toplumla ve velilerle iç içe olan bir kişidir. Öğretmenlerin en çok muhatap oldukları kitle ise öğrencilerdir. İlişkilerin niteliği yönünden, öğretmen-öğrenci ilişkileri, yasa ve yönetmeliklerle sınırları çizilmiş resmi ilişkiler olsa da mesleğin doğası gereği duygusal yönü ağır basan ilişkilidir.¹⁸

Öğretmen için sınıftaki eğitim-öğretim süreci, iletişim üzerine kuruludur. Bu süreçte öğretmen çekimserlik, korku, kaygı gibi iletişimi olumsuz etkileyen etmenleri ortadan kaldırmalıdır.¹⁹ Yalnızca sınıf içinde öğrencilerle değil, öğretmenler, okul yönetimi ve veliler ile iletişim konusunda da kaygıdan uzak ve özgüven sahibi olmalıdır. Diğer taraftan öğretmenlik yapacak kişinin mesleğini başarılı bir şekilde icra etmesi için belirli düzeyde kaygı hissetmesi bir gereklilik olarak görülebilir.²⁰

Biraz kaygının, öğrenmeye yardımcı olduğu, ancak aşırı kaygının başarıyı olumsuz etkilediği dile getirilmektedir. Bacan'a göre, çok düşük ve çok yüksek kaygı düzeyleri öğrenmeyi zorlaştırırken, orta düzeyde bir kaygı duymak öğrenmeyi kolaylaştırır ve teşvik eder.²¹ Normal hayatta kaygıya neden olan birçok durum vardır. Farklı kaygı durumlarıyla baş edebilmek için bu kaygıların okulda aşırı ölçüde gelişmesine yol açacak durumlardan kaçınılmalıdır.²²

İnsanlar için temel kaygı nedenlerinden birisi, gelecekte ne olacağını bilememektir.²³ Son yıllarda ilahiyat fakültesi mezunlarının sayılarında ciddi bir artış görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Din Kültürü ve Ahlak Bilgi öğretmeni ve İHL Meslek Dersleri öğretmeni alımı için belirlediği kontenjanlar kayda değer düzeydedir. Ancak mezun sayısının, ihtiyacın çok üzerinde olması nedeniyle, mezun olanların öğretmen olarak atanma olasılıkları oldukça düşüktür. Sonuç olarak, İlahiyat mezunlarının her geçen yıl Kamu Personeli Seçme Sınavı'ndan (KPSS) daha yüksek puan almak zorunda olmalarının, öğretmen adaylarının kaygılarında artışa sebep olduğu düşünülmektedir.

3. Araştırmanın Problemi, Amacı ve Önemi

Daha önce müstakil bölüm olarak var olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi programından mezun olanlar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak atanmaktaydı. Ancak bölümün kapanmasıyla birlikte günümüzde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ve İmam Hatip Liselerinde görev yapan Meslek Dersleri öğretmenleri lisans eğitimi süreci içerisinde formasyon derslerini almış ya da mezuniyet sonrası formasyon sertifikası almış ilahiyat fakültesi mezunları arasında atanmaktadır.

¹⁸ Mehmet Şişman, *Eğitime Giriş* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2020), 221.

¹⁹ Şişman, *Eğitime Giriş*, 50.

²⁰ Mehmet Koray Serin vd., "Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Mesleğe Yönelik Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki", *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 4/1 (2015), 22.

²¹ Hasan Bacanlı, *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2005), 150.

²² Feriha Baymur, *Genel Psikoloji* (İstanbul: İnkılap Yayınevi, 1985), 189.

²³ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2018).

Öğretmenlik programlarında öğrenim görmekte olan öğrencilerin, büyük özveri ve sürekli çalışma gerektiren öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının belirlenmesi, bu öğrencilere yetiştirme sürecinde ne tür tutumların kazandırılması gerektiği konusunda bilgi verecek²⁴, meslekte elde edecekleri başarı ve doyumunu yordamaya ışık tutacak, öğretmenlik mesleğini iyileştirme ve geliştirmeye yönelik çabalara katkı sağlayacaktır.²⁵ Bu bağlamda, formasyon eğitimi olarak öğretmen adayları ilahiyat fakültesi öğrencilerinin, öğretmenlik mesleğine karşı tutumlarının tespit edilmesi göreve başladıklarında başarılı olma durumları konusunda öngöründe bulunmaya yardımcı olacağı gibi lisans eğitimleri süresince gerekli tutumların kazandırılması konusunda da yönlendirici olacaktır. Aynı şekilde mesleki kaygı düzeylerinin belirlenmesi, eğitim süreçlerinde kendilerine rehberlik edilebilmesi ve kaygı düzeylerini belli bir seviyeye düşürecek çalışmaların yapılabilmesi için oldukça önemlidir.

İslami ilimler fakültesi ve ilahiyat fakültelerinde okuyan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği (DKAB) bölümü ve ilahiyat programı öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemek üzere birtakım çalışmalar yapıldığı görülmektedir²⁶. Ayrıca, ilahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile çeşitli konulardaki tutum ve algıları arasındaki ilişkinin incelendiği çeşitli çalışmalar yapıldığı da görülmektedir. Yapılan bir çalışmada, öğretmenlik formasyon derslerinin sertifika programı şeklinde verilmesi ile lisans içinde verilmesinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmen adaylarının öğretmenlik tutum ve yeterlilik düzeylerine etkisi karşılaştırılmıştır.²⁷ Bir diğer çalışmada, İlahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile akademik özyeterlikleri arasındaki ilişkiyi incelenirken,²⁸ yine ilahiyat son sınıf öğrencileri üzerine yapılan başka bir çalışmada ise öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile öğretmenlik uygulaması arasındaki ilişki incelenmiştir.²⁹ Öğretmen yetiştiren çeşitli programlarda eğitim gören öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ve öğretmen öz-yeterlik algılarının incelenmesinin amaçlandığı bir diğer çalışmada ilahiyat fakültesinde okuyan

²⁴ Üstüner, "Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", 112.

²⁵ Çetin, "Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi (Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması)", 30.

²⁶ Mehmet Kamil Coşkun, "Din Kültürü Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları", *Ekev Akademi Dergisi* 15/48 (2011), 269-279; Nurten Kimter, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları", *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi* 8/29 (2016), 162-201; Özer Çetin, "İslami ilimler/İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Uşak Üniversitesi Örneği)", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/32 (2017), 411-432.

²⁷ Fatih Çınar, "Din Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/46 (2016), 493-513.

²⁸ Ayşe İnan Kılıç, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları ile Akademik Özyeterlik Algıları: Sinop Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2019), 211-239.

²⁹ Mevlüt Kaya, "Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması ile Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/14-15 (2003), 89-115.

öğretmen adaylarının diğer öğretmen adaylarıyla karşılaştırılmasına yer verildiği görülmektedir.³⁰

Aydın vd. tarafından yapılan çalışmada, üniversite öğrencilerinin mesleki kaygı ve hayattaki anlam arayışları arasındaki ilişkinin incelendiği ve İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin mesleki kaygı düzeylerinin, diğer bölümlerde okuyan öğrencilerle karşılaştırıldığı görülmektedir.³¹ Yılmaz tarafından yapılan bir diğer çalışmada, ilahiyat fakültesi mezunlarına verilen pedagojik formasyon eğitiminin, öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ve kaygı düzeyleri üzerindeki etkisi, ön-test son-test tek gruplu yarı deneysel desen kullanılarak incelenmiştir.³² Bu iki çalışma dışında, ilahiyat öğrencilerinin mesleki kaygı düzeylerine ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Yukarıda bahsedilen çalışmalarda görüldüğü gibi yapılan araştırmalar genellikle öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ve mesleki kaygı düzeyi ile bunları etkileyen değişkenleri saptamaya yöneliktir. Bazı çalışmalarda ise öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ile farklı konulardaki algı ve tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin ele alındığı görülmektedir.³³

Öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum ile mesleki kaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda araştırma tespit edilmiştir. Bunlardan birinde, bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları ile mesleki kaygı düzeyleri arasındaki ilişki incelenirken,³⁴ bir diğerinde sınıf öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile mesleğe yönelik kaygıları arasındaki ilişkinin incelendiği görülmüştür.³⁵ Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği farklı bir çalışmada ise, mesleki kaygıdan ziyade klinik kaygı belirtilerini tanılamak üzere kullanılan bir ölçekten yararlanılmıştır.³⁶ Yaptığımız literatür ince-

³⁰ Levent Yakar - İsmail Yelpaze, "Öğretmen Yetiştiren Programlara Kayıtlı Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ve Öğretmen Öz-Yeterlik Algıları", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 47/ (2019), 107-129.

³¹ Cüneyd Aydın vd., "Üniversite Öğrencilerinin Mesleki Kaygı İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/13 (2020), 73-106.

³² Macid Yılmaz, "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri", *Bilimname* 28/2015/1 (2015), 287-301.

³³ Hilal İlnur Tunçeli, "Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri ile Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Sakarya Üniversitesi Örneği)", *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 3/3 (2013), 51-58; Ahmet Ayık - Öznur Ataş, "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Öğretme Motivasyonları Arasındaki İlişki", *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2014), 25-43; Can Nakip - Gülsen Özcan, "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnançları ile Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12/3 (2016), 783-795; Melih Dikmen - Murat Tuncer, "Bilgi Okuryazarlık Özyeterliği İnanç, Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Üst Biliş Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkiler", *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi* 7/13 (2018), 73-86.

³⁴ Fatma Akgün - Hasan Özgür, "Bilişim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları ile Mesleki Kaygılarının İncelenmesi", *Eğitimde Kuram ve Uygulama* 10/5 (2014), 1206-1223.

³⁵ Serin vd., "Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Mesleğe Yönelik Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki".

³⁶ Türkan Doğan - Aysel Esen Çoban, "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Eğitim ve Bilim* 34/153 (2009), 157-168.

lemesi sonucunda İlahiyat öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ve mesleki kaygıları arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışma ise tespit edilememiştir. Oysa söz konusu ilişkinin incelenmesi sonucunda elde edilecek bulgular, lisans eğitimleri süresince öğretmen adaylarına, gerekli bilgi ve becerilerin yanı sıra sahip olmaları gereken tutumların kazandırılmasında da rehberlik edecektir. Bu alanda yeterli çalışmanın bulunmaması, araştırmamızın önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine karşı tutum ve mesleki kaygı düzeylerinin belirlenmesi, öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ile mesleki kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaca dönük olarak araştırmanın alt problemleri şunlardır:

ilahiyat fakültesi öğrencilerinin;

1. Öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları (sevgi, değer, uyum) hangi düzeydedir?

2. Öğretmenlik mesleğine yönelik kaygıları (görev merkezli kaygı, ekonomik ve sosyal merkezli kaygı, öğrenci/iletişim merkezli kaygı, meslektaş ve veli merkezli kaygı, kişisel gelişim merkezli kaygı, atanma merkezli kaygı, uyum merkezli kaygı ve okul yönetimi merkezli kaygı) hangi düzeydedir?

3. Öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile öğretmenlik mesleğine ilişkin kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

4. Öğretmenlik mesleğine ilişkin kaygı, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlar konusunda gözlenen değişkenliğin ne kadarını açıklamaktadır?

4. Yöntem

4.1. Araştırmanın Modeli

Nicel araştırma yöntemlerinden birisi olan ilişkisel (korelasyonel) tarama modelinde yürütülen araştırmamızda, öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ile mesleki kaygı arasındaki ilişki incelenmiştir. İlişkisel (korelasyonel) tarama modellerinde, iki ya da daha fazla sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemek amaçlanır.³⁷ Farklı bir ifadeyle, bir durumun iki ya da daha fazla boyutu arasında ilişkinin varlığı keşfedilmeye çalışılır.³⁸ Korelasyonel tarama araştırmalarında, açıklayıcı desen ve yordayıcı desen olmak üzere iki araştırma deseninden bahsetmek mümkündür. Yordayıcı desende bazı değişkenler tahmin edici olarak kullanılıp sonuçlar anlaşılmaya çalışılırken, açıklayıcı desende değişkenler arasında sebep sonuç ilişkisi kurulmaz. Bu nedenle açıklayıcı desende bağımlı ve bağımsız değişken söz konusu değildir.³⁹ Araştırmamızda açıklayıcı desen kullanılmış, bu nedenle korelasyon analizi yapılmıştır.

³⁷ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010), 81.

³⁸ Ranjit Kumar, *Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginners* (Los Angeles: SAGE, 2011), 10.

³⁹ bk. John W. Creswell, *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research* (Boston: Pearson, 2012), 340-341.

4.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 413 öğrenci oluşturmaktadır. Kota örnekleme yöntemi kullanılarak her sınıf düzeyini temsil edecek sayıda öğrencinin çalışma grubuna dahil edilmesi amaçlanmıştır. Bu tür örneklemede, her grup evren içindeki oranına göre örnekleme temsil edilir.⁴⁰ Öğrencilerin 323'ü (%78.2) kız, 90'ı (%21.8) erkek olup; 90'ı (%21.8) 1. sınıf, 94'ü (%22.8) 2. sınıf, 107'si (%25.9) 3. sınıf, 122'si (%29.5) 4. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Kişisel bilgiler formu ve ölçekler sınıf ortamında, bizzat araştırmacı tarafından yüz yüze doldurulmuştur. Araştırma grubunun demografik özelliklerine ilişkin kapsamlı bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma grubunun demografik özellikleri

Değişken		N	%
Cinsiyet	Kız	32	7
	Erkek	90	2
Sınıf	1. Sınıf	90	2
	2. Sınıf	94	2
	3. Sınıf	10	2
	4. Sınıf	12	2
Öğretim	1. Öğretim	24	5
	2. Öğretim	17	4
Yaş	19 yaş ve altı	24	5.
	20 yaş	86	2
	21 yaş	67	1
	22 yaş	86	2
	23 yaş	96	2
	24 yaş ve üstü	54	1
Mezun olduğu lise türü	İHL veya AİHL	35	8
	Diğer	56	1
Görev almak istediği meslek	Öğretmenlik	25	6
	Kur'an Kursu Öğreticiliği	43	1
	Akademisyenlik	72	1
	Din hizmetleri (İmamlık, Manevi danışmanlık,	35	8.
	Çalışmayı düşünmüyorum	13	3.

4.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma grubumuzda yer alıp formasyon eğitimi alan bu öğrencilere kişisel bilgiler formuyla birlikte veri toplama aracı olarak Çetin (2006) tarafından geliştirilen

⁴⁰ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2010), 96.

“Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeği” ile Cabı ve Yalçınalp (2013) tarafından geliştirilen “Mesleki Kaygı Ölçeği” uygulanmıştır.

Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeği (ÖMTÖ): Çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan “Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeği” 35 maddeden oluşmaktadır. “Asla Katılmam (1)”, “Katılmam (2)”, “Kararsızım (3)”, “Katılıyorum (4)” ve “Kuvvetle Katılıyorum (5)” şeklinde derecelendirilmiş 5’li likert tipindeki bu ölçek, üç faktörlü bir yapıya sahip olup, öğretmenlik mesleğiyle ilgili olarak sevgi, değer ve uyum olmak üzere üç temel yapıyı yansıtmaktadır. 22 madde “sevgi”, 8 madde “değer” ve 5 madde “uyum” ile ilgilidir. Ölçekte sevgi alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.95, açıkladığı varyans %29.6; değer alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.81, açıkladığı varyans %12.2; uyum alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.76, açıkladığı varyans %9.4 iken ölçek geneli Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.95, açıkladığı varyans %51.2 şeklindedir.⁴¹ . Bu çalışmadaki Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları sırasıyla 0.92, 0.75 ve 0.67 şeklinde bulunmuş olup, ölçek geneli iç tutarlılık katsayısı 0.92’dir.

Mesleki Kaygı Ölçeği (MKÖ): 5’li likert tipinde hazırlanmış olan ölçek 45 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin karşısında yer alan seçenekler ve puan karşılıkları; “Çok Kaygılanıyorum (1)”, “Oldukça Kaygılanıyorum (2)”, “Kısmen Kaygılanıyorum (3)”, “Çok Az Kaygılanıyorum (4)” ve “Kaygılanmıyorum (5)” şeklinde düzenlenmiştir.⁴² Ölçekten alınabilecek en düşük puan 45, en yüksek puan 225 olup, yüksek puanlar öğrencilerin mesleğe yönelik kaygılarının daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir.⁴³ Sekiz faktörlü bir yapıya sahip olan ölçek, görev merkezli kaygı (14 madde, Cronbach Alpha= .94, açıkladığı varyans= %19.88), ekonomik/sosyal merkezli kaygı (7 madde, Cronbach Alpha= 0.88, açıkladığı varyans=%9.25), öğrenci/iletişim merkezli kaygı (6 madde, Cronbach Alpha= 0.90, açıkladığı varyans= %8.58), meslektaş ve veli merkezli kaygı (5 madde, Cronbach Alpha= 0.82, açıkladığı varyans= %6.79), kişisel gelişim merkezli kaygı (4 madde, Cronbach Alpha= 0.85, açıkladığı varyans= %6.59), atanma merkezli kaygı (3 madde, Cronbach Alpha= 0.82, açıkladığı varyans= %5.29), uyum merkezli kaygı (3 madde, Cronbach Alpha= 0.77, açıkladığı varyans= %4.96) ve okul yönetimi merkezli kaygı (3 madde, Cronbach Alpha= 0.67, açıkladığı varyans= %4.37) alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin bütününe ilişkin Cronbach Alpha katsayısı 0.95 olarak bulunmuştur.⁴⁴ Bu çalışmadaki Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları ise sırasıyla 0.92, 0.78, 0.91, 0.74, 0.85, 0.88, 0.67 ve 0.65 şeklinde bulunmuş olup, ölçeğin bütününe ilişkin iç tutarlılık katsayısı 0.94 olarak gözlenmiştir.

⁴¹ Çetin, “Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi (Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması)”.

⁴² Emine Cabı - Serpil Yalçınalp, “Öğretmen Adaylarına Yönelik Mesleki Kaygı Ölçeği (MKÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi* 44/ (2013), 88.

⁴³ Yüksek mesleki kaygı puanları daha düşük mesleki kaygı anlamına geldiği için bulguların sunumunda ‘mesleki kaygı puanları ve mesleki tutum puanları arasında pozitif korelasyon gözlemlendiği durumlarda, mesleki kaygı azalırken mesleki tutumun arttığı yani öğretmenlik mesleğine karşı olumlu tutum sahibi olma durumunun arttığı’ yorumu yapılmıştır.

⁴⁴ Cabı - Yalçınalp, “Öğretmen Adaylarına Yönelik Mesleki Kaygı Ölçeği (MKÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, 89-93.

4.4. Veri Analizi

Çalışmada elde edilen verilerin analiz edilmesinde SPSS (versiyon 21.0) kullanılmıştır. Öncelikle uç değerler veri setinden çıkarıldıktan sonra mesleki tutum ve mesleki kaygı düzeyini oluşturan alt boyutlarda ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca yapılacak testlere karar vermek üzere veri setinin her bir alt boyutta normal dağılım gösterip göstermediği, çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek tespit edilmiştir.

George ve Mallery, çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1 aralığında olmasının normal dağılımı gösterme anlamında çok iyi değerler olduğunu, pek çok durumda çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olmasının normal dağılım için kabul edilebilir olduğuna işaret etmektedir.⁴⁵ Tablo 2 ve Tablo 3'te yer alan değerlerden hareketle verilerimizin normal dağılım gösterdiğine karar verilmiş ve parametrik testler kullanılmıştır.

Mesleki tutum ve mesleki kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek üzere Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Korelasyon katsayısının, mutlak değer olarak, 0.00-0.29 arasında olması, düşük; 0.30-0.69 arasında olması, orta; 0.70-1.00 arasında olması, yüksek düzeyde bir ilişki olarak tanımlanmıştır.⁴⁶ Ayrıca açıklanan toplam varyansı incelemek üzere determinasyon katsayısı hesaplanmıştır. Açıklanan varyans, değişkenlerden birinde gözlenen değişkenliğin ne kadarının diğer değişken tarafından açıklandığını yorumlamak için kullanılır ve determinasyon katsayısı olarak da isimlendirilen korelasyon katsayısının karesine (r^2) eşittir.⁴⁷

5. Bulgular ve Yorumlar

Öğrencilerin ÖMTÖ puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. ÖMTÖ Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Mesleki Tutum - Sevgi	413	85.07	13.03	-0.38	-0.092
Mesleki Tutum - Değer	413	36.12	3.20	-0.596	-0.517
Mesleki Tutum - Uyum	413	19.40	3.36	-0.318	-0.174
Mesleki Tutum - Toplam	413	140.60	16.75	-0.251	-0.31

Öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ölçeğinden alınan yüksek puanlar, katılımcıların öğretmenlik mesleğine karşı olumlu tutuma sahip olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.⁴⁸ Mesleki tutum ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 35, en yüksek

⁴⁵ Darren George - Paul Mallery, *IBM SPSS Statistics 26 Step by Step: A Simple Guide and Reference* (New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2019), 114-115.

⁴⁶ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 32.

⁴⁷ Andy Field, *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (London: SAGE Publications, 2018), 471; Julie Pallant, *SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS for Windows* (Maidenhead: Open University Press, 2007), 132-133.

⁴⁸ Şaban Çetin, *Anadolu Öğretmen Lisesi ve Düz (Genel) Lise Çıkışlı Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması* (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003), 80.

puan 175 olup, 92-119 puan aralığının üstü *olumlu*, altı *olumsuz*, 92-119 aralığı ise *nötr* tutum olarak değerlendirilmektedir. Tablo 2'deki bulgulara göre ilahiyat öğrencilerinin öğretmenliğe ilişkin mesleki tutumlarının ($\bar{x}=140.60$) olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Sevgi boyutunda 22 madde bulunduğu düşünüldüğünde, alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan 110 olup, 58-75 puan aralığının üstü *olumlu*, altı *olumsuz*, 58-75 aralığı ise *nötr* tutum olarak değerlendirilebilir. Buna göre araştırmamız kapsamında elde edilen bulgulara bakarak, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin sevgi tutumunun ($\bar{x}=85.07$) olumlu olduğunu söylemek mümkündür. 8 maddenin bulunduğu değer boyutunda ise alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan 40 olup, 21-27 puan aralığı *nötr*, bu aralığın üstü *olumlu*, altı *olumsuz* olarak kabul edilebilir. Bu kritere göre Tablo 2'deki bulgulara baktığımızda, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tutumunun ($\bar{x}=36.12$) olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Son olarak uyum boyutunda 5 madde bulunurken alınabilecek en düşük puan 5, en yüksek puan 25'tir. 14-17 puan aralığı *nötr*, bu aralığın üstü *olumlu*, altı ise *olumsuz* tutum olarak değerlendirilebilir. Tablo 2'deki bulgulara göre ilahiyat fakültesi öğrencilerinin uyum tutumunun ($\bar{x}=19.40$) diğer boyutlarda olduğu gibi *olumlu* olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin MKÖ puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. MKÖ Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

	N	Ortalama	Standart	Sap-	Çarpık-	Basık-
			ma	ma	lık	lık
Görev merkezli kaygı	41 3	3.59	0.85		-0.395	-0.612
Ekonomik ve sosyal merkezli kaygı	41 3	3.79	0.74		-0.433	-0.346
Öğrenci / iletişim merkezli kaygı	41 3	3.11	1.12		-0.112	-0.980
Meslektaş ve veli merkezli kaygı	41 3	4.06	0.76		-0.899	0.328
Kişisel gelişim merkezli kaygı	41 3	3.30	1.15		-0.252	-0.972
Atanma merkezli kaygı	41 3	2.99	1.22		0.143	-0.995
Uyum merkezli kaygı	41 3	3.66	0.97		-0.517	-0.352
Okul yönetimi merkezli kaygı	41 3	3.82	0.88		-0.645	0.019
Mesleki kaygı - Toplam	41 3	3.56	0.65		-0.221	-0.417

Mesleki kaygı ölçeğinin her bir alt boyutundan alınabilecek en düşük puan 1, en yüksek puan 5'tir. Yüksek puanlar daha düşük düzeyde mesleki kaygı anlamına geldiği için, her bir alt boyuttan alınan puanların 1.00-1.89 arası *oldukça yüksek*, 1.90-2.69 arası *yüksek*, 2.70-3.49 arası *orta*, 3.50-4.29 arası *düşük*, 4.30-5.00 arası *oldukça düşük* kaygı olarak yorumlanabilir.

Tablo 3'e göre ilahiyat fakültesi öğrencilerinin, en düşük seviyede kaygıya sahip oldukları faktör meslektaş ve veli merkezli kaygı (\bar{x} =4.06) iken, en yüksek kaygıya sahip oldukları faktörün atanma merkezli kaygı (\bar{x} =2.99) olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının görev merkezli kaygı (\bar{x} =3.59), ekonomik ve sosyal merkezli kaygı (\bar{x} =3.79), meslektaş ve veli merkezli kaygı (\bar{x} =4.06), uyum merkezli kaygı (\bar{x} =3.66), okul yönetimi merkezli kaygı (\bar{x} =3.82) ve toplam kaygı (\bar{x} =3.56) düzeylerinin düşük olduğu; öğrenci/iletişim merkezli kaygı (\bar{x} =3.11), kişisel gelişim merkezli kaygı (\bar{x} =3.30) ve atanma merkezli kaygı (\bar{x} =2.99) düzeylerinin ise orta seviyede olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin ÖMTÖ ve MKÖ'den aldıkları puanları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. ÖMTÖ ve MKÖ Puanlarına İlişkin Pearson Korelasyon Katsayıları

	Sevgi Boyutu	Değer Boyutu	Uyum Boyutu
Görev merkezli kaygı	0.210**	-0.081	0.244**
Ekonomik ve sosyal merkezli kaygı	0.115*	-0.051	0.228**
Öğrenci / iletişim merkezli kaygı	0.038	-0.127**	0.139**
Meslektaş ve veli merkezli kaygı	0.104*	-0.037	0.158**
Kişisel gelişim merkezli kaygı	0.080	-0.097*	0.132**
Atanma merkezli kaygı	-0.158**	-0.143**	0.004
Uyum merkezli kaygı	0.204**	-0.058	0.269**
Okul yönetimi merkezli kaygı	0.013	-0.053	0.101*

*p<.05 **p<.01

Tablo 4'te görüldüğü üzere, görev merkezli kaygı puanı ile sevgi boyutu (r =.210, p <.01) ve uyum boyutu (r =.244, p <.01) arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre görev merkezli kaygı arttıkça sevgi tutumu ve uyum tutumu puanının azaldığı söylenebilir. Determinasyon katsayıları ($r^2_{\text{görev merkezli kaygı-sevgi}}=0.04$, $r^2_{\text{görev merkezli kaygı-uyum}}=0.06$) dikkate alındığında, sevgi tutumundaki toplam varyansın (değişkenliğin) %4'ünün, uyum tutumundaki toplam varyansın %6'sının görev merkezli kaygıdan kaynaklandığı söylenebilir.

Ekonomik ve sosyal merkezli kaygı puanı ile sevgi boyutu (r =.115, p <.05) ve uyum boyutu (r =.228, p <.01) puanı arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre ekonomik ve sosyal merkezli kaygı arttıkça sevgi tutumu ve uyum tutumu puanının azaldığı söylenebilir. Açıklanan varyansı incelemek üzere determinasyon katsayılarına baktığımızda ($r^2_{\text{ekonomik ve sosyal merkezli kaygı-sevgi}}=0.01$, $r^2_{\text{ekonomik ve sosyal merkezli kaygı-uyum}}=0.05$) ekonomik ve sosyal merkezli kaygının sevgi tutumundaki toplam varyansın %1'ini, uyum tutumundaki toplam varyansın %5'ini açıkladığı görülmektedir.

Öğrenci/iletişim merkezli kaygı puanının ise değer boyutu (r =-.127, p <.01) ile düşük seviyede ve anlamlı bir negatif korelasyon gösterdiği görülmektedir. Buna göre,

öğrenci/iletişim merkezli kaygı arttıkça değer tutumu da artmaktadır. Öğrenci/iletişim merkezli kaygı ile uyum boyutu ($r=.139$, $p<.05$) arasında yine düşük seviyede olmak üzere anlamlı bir pozitif korelasyon söz konusudur. Buna göre öğrenci/iletişim merkezli kaygı arttıkça uyum puanı azalmaktadır. Determinasyon katsayılarını incelediğimizde ($r^2_{\text{öğrenci/iletişim merkezli kaygı-değer}}=0.02$, $r^2_{\text{öğrenci/iletişim merkezli kaygı-uyum}}=0.02$), öğrenci/iletişim merkezli kaygının değer tutumundaki ve uyum tutumundaki varyansların %2'sini açıkladığı söylenebilir.

Mesletaş ve veli merkezli kaygı puanı ile sevgi boyutu ($r=.104$, $p<.05$) ve uyum boyutu ($r=.158$, $p<.01$) puanı arasında düşük seviyede pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre mesletaş ve veli merkezli kaygı arttığında sevgi tutumu ve uyum tutumu puanı azalmaktadır. Determinasyon katsayılarına göre ($r^2_{\text{mesletaş ve veli merkezli kaygı-sevgi}}=0.01$, $r^2_{\text{mesletaş ve veli merkezli kaygı-uyum}}=0.02$) mesletaş ve veli merkezli kaygı, sevgi tutumundaki toplam varyansın %1'ini, uyum tutumundaki toplam varyansın %2'sini açıklamaktadır.

Kişisel gelişim merkezli kaygı puanı ile değer boyutu ($r=-.097$, $p<.05$) arasında düşük seviyede negatif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Buna göre kişisel gelişim merkezli kaygı arttıkça değer tutumu artmakta kişisel gelişim merkezli kaygı azaldıkça değer puanı azalmaktadır. Kişisel gelişim merkezli kaygı puanı ile uyum boyutu puanı arasında ($r=.132$, $p<.05$) ise düşük seviyede pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulguya göre, kişisel gelişim merkezli kaygı arttıkça uyum puanının azaldığı söylenebilir. Açıklanan toplam varyansı incelemek üzere determinasyon katsayılarına baktığımızda ($r^2_{\text{kişisel gelişim merkezli kaygı-değer}}=0.01$, $r^2_{\text{kişisel gelişim merkezli kaygı-uyum}}=0.02$), kişisel gelişim merkezli kaygının, değer tutumundaki toplam varyansın %1'ini, uyum tutumundaki toplam varyansın %2'sini açıkladığı görülmektedir.

Atanma merkezli kaygı puanı ile sevgi boyutu ($r=-.158$, $p<.01$) ve değer boyutu ($r=-.148$, $p<.01$) puanı arasında ($r=-.150$, $p<.01$) düşük seviyede negatif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu, atanma merkezli kaygı arttıkça öğretmenlik mesleğine yönelik sevgi tutumu ve değer tutumu puanı artarken, atanma merkezli kaygının azalmasıyla birlikte aynı şekilde sevgi tutumu ve değer tutumu puanının azalmakta olduğunu göstermektedir. Determinasyon katsayılarını incelediğimizde ($r^2_{\text{atanma merkezli kaygı-sevgi}}=0.02$, $r^2_{\text{atanma merkezli kaygı-değer}}=0.02$) atanma merkezli kaygının, sevgi tutumu ve değer tutumu puanındaki toplam varyansın her birinin %2'sini açıkladığı söylenebilir.

Uyum merkezli kaygı puanı ile sevgi boyutu ($r=.204$, $p<.01$) ve uyum boyutu ($r=.269$, $p<.01$) puanı arasında düşük seviyede pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu bulguya göre uyum merkezli kaygı arttıkça, sevgi tutumu puanı ve uyum tutumu puanı azalmaktadır. Determinasyon katsayıları ($r^2_{\text{uyum merkezli kaygı-sevgi}}=0.04$, $r^2_{\text{uyum merkezli kaygı-uyum}}=0.07$) incelendiğinde uyum merkezli kaygının sevgi tutumundaki toplam varyansın %4'ünü, uyum tutumundaki toplam varyansın ise %7'sini açıkladığı söylenebilir.

Okul yönetimi merkezli kaygı puanına gelindiğinde, yalnızca uyum boyutu ile ($r=.101$, $p<.01$) düşük seviyede pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre

okul yönetimi merkezli kaygı arttıkça uyum puanı azalmaktadır. İkisi arasındaki determinasyon katsayısını incelediğimizde ($r^2_{\text{okul yönetimi merkezli kaygı-uyum}}=0.01$) okul yönetimi merkezli kaygının, uyum puanındaki toplam varyansın %1'ini açıkladığı görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Çalışmamızın bulgularının, İlahiyat ve İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını inceleyen çeşitli araştırma sonuçlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile öğretmenlik uygulaması arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine karşı tutumlarının olumlu olduğu⁴⁹, bir başka çalışmada, aynı şekilde ilahiyat fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının olumlu ve yüksek düzeyde olduğu,⁵⁰ yine benzer bir çalışmada İslami ilimler/ilahiyat fakültesinde okuyan öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumunun oldukça olumlu olduğu⁵¹ tespit edilmiştir. Çınar'ın araştırmasında⁵² ilahiyat programı ve DKAB bölümü 4. sınıf öğrencilerinin sevgi, değer ve tutum puanları ile öğretmenlik mesleğine yönelik toplam puanlarının olumlu düzeyde olduğu gösteren bulgular, çalışmamız bulgularını destekler niteliktedir. İnan Kılıç tarafından yürütülen çalışmada, İlahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin genel olarak öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları oldukça yüksek düzeyde olumlu bulunmuş olup, bu veriler de araştırmamız bulgularıyla benzerlik göstermektedir.⁵³ Yakar ve Yelpeze'nin çalışmasında da, ilahiyat programı öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutum puanlarının ($\bar{x}=145.69$)⁵⁴, araştırmamızda tespit edilen tutum puanlarına ($\bar{x}=140.60$) oldukça yakın olduğu görülmektedir.

Aydın vd.'nin çalışmasında, İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin mesleki kaygı düzeylerinin düşük olduğu şeklindeki bulgu, araştırmamız bulgularını destekler niteliktedir.⁵⁵ Yılmaz tarafından yürütülen çalışmada, pedagojik formasyon sertifika programına katılan ilahiyat mezunlarının, aldıkları eğitimle birlikte görev merkezli kaygılarının, öğrenci merkezli kaygılarının ve ben merkezli kaygılarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düştüğü tespit edilmiştir.⁵⁶ Söz konusu çalışma bulgularını

⁴⁹ Kaya, "Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması İle Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 99.

⁵⁰ Kimter, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları", 176.

⁵¹ Çetin, "İslami İlimler/İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Uşak Üniversitesi Örneği)", 416.

⁵² Çınar, "Din Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu", 495.

⁵³ İnan Kılıç, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları İle Akademik Özyeterlik Algıları", 222.

⁵⁴ Yakar - Yelpeze, "Öğretmen Yetiştiren Programlara Kayıtlı Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ve Öğretmen Öz-Yeterlik Algıları", 115.

⁵⁵ Aydın vd., "Üniversite Öğrencilerinin Mesleki Kaygı İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 82.

⁵⁶ Yılmaz, "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri".

incelediğimizde, öğretmen adaylarının görev merkezli kaygılarının öntestte düşük iken son testte oldukça düşük seviyeye, ön testte düşük seviyede olan öğrenci merkezli kaygılarının son testte anlamlı düzeyde azalmakla birlikte yine düşük seviyede olduğu, ben merkezli kaygılarının ise ön testte düşük seviyede olmakla birlikte son testte oldukça düşük seviyeye indiği görülmektedir. Bu bulgular, çalışmamızda elde edilen, öğretmen adaylarının görev merkezli kaygılarının düşük olduğu bulgusunu destekler niteliktedir. Yılmaz'ın çalışmasında öğrenci merkezli kaygının düşük seviyede olduğuna ilişkin bulgular araştırmamız bulgularından farklılık göstermektedir. Zira çalışmamızda öğretmen adaylarının öğrenci/iletişim merkezli kaygılarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkması, Yılmaz'ın çalışma grubunun tamamının mezun öğrencilerden oluşması ile ilişkilendirilebilir.

Araştırmamızda ilahiyat öğrencilerinin kişisel gelişim merkezli kaygılarının orta seviyede olması, ilahiyat fakültesi öğrencileri üzerine yapılan bir çalışmada⁵⁷ psikolojik iyi oluş anlamında kişisel gelişim konusunda yüksek ortalamaya sahip oldukları şeklindeki bulgudan farklılık göstermektedir. Bu konuda daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

ilahiyat öğrencilerinde öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ve mesleki kaygı arasındaki ilişkiyi ele alan bir çalışmaya rastlanmadığı için bu iki durum arasındaki ilişkiye dair bulgularımız, farklı branşlardaki öğretmen adayları üzerine yapılan çalışmaların bulgularıyla mukayese edilecektir. Bilişim teknolojileri öğretmen adayları üzerine yapılan bir çalışmada öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ile mesleki kaygı arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir.⁵⁸ Bu bulgu araştırmamız bulgularından farklılaşmaktadır. Sınıf öğretmeni adayları üzerine yapılan bir başka çalışmada ise öğretmenlik mesleğine yönelik genel kaygı düzeyleri ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasında orta düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki gözlenmiştir ($r = -.30, p < .01$).⁵⁹ Bu çalışmada elde edilen sonuçlar, çalışmamız bulgularını desteklemekle birlikte ilişkinin kuvvetinin orta düzeyde olması, çalışmamız bulgularından kısmen farklılık göstermektedir. Zira çalışmamızda mesleki kaygı arttıkça öğretmenlik mesleğine karşı tutum puanının azaldığını gösteren, düşük seviyede ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Sonuç olarak ilahiyat öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının olumlu olması, göreve başladıklarında olumlu davranış geliştirme olasılığını artırmaktadır. Çalışma grubumuzdaki ilahiyat öğrencilerinin büyük çoğunluğunun (%60.5) mezun olduklarında öğretmenlik yapmak istiyor olmaları, öğretmenlik mesleğine ilişkin olumlu tutuma sahip olmalarıyla ilişkili olarak görülebilir. Ayrıca pedagojik formasyon derslerinin, mezuniyet sonrasında değil lisans dersleriyle birlikte veriliyor olması, ilahiyat öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin olumlu tutum

⁵⁷ Mustafa Ulu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Psikolojik İyi Oluşları ile Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/37 (2018), 197.

⁵⁸ Akgün - Özgür, "Bilişim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları ile Mesleki Kaygılarının İncelenmesi", 1217.

⁵⁹ Serin vd., "Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Mesleğe Yönelik Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki", 27.

geliştirmelerine katkı sunmuş olabilir. Nitekim yapılan bir araştırmada da bunun daha doğru olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁶⁰

Çalışmamızda elde edilen bulgular içerisinde, öğretmen adaylarının atanma merkezli kaygısının diğer konulardaki kaygılarına göre daha yüksek olması dikkat çekicidir. Mezun sayısı ile birlikte KPSS Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi'ne giren ilahiyat mezunu öğrenci sayısı ve öğretmen atamalarındaki kontenjanları incelediğimizde bu kaygının nedenine ilişkin daha fazla değerlendirme yapmak mümkün olacaktır. Öğretmen ihtiyaçlarına bakıldığında, en çok ihtiyacın söz konusu olduğu branş Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği olmasına rağmen, Aralık 2019 tarihi itibarıyla geçerli verilere göre Türkiye genelinde toplam net Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni ihtiyacı 15.055'tir.⁶¹ 2019 yılında toplam 3.832 Din Kültürü ve Ahlak bilgisi Öğretmeni atanırken, toplam 842 İHL Meslek dersleri öğretmeni atanmıştır.⁶² Sonuç olarak 2019 yılında atanan din dersi öğretmeni sayısının 4.674 olduğu görülmektedir. 2019 yılı Haziran ayında mezun olan ilahiyat öğrencilerinin hazırlık sınıfı ile birlikte toplam beş yıl lisans eğitimi aldıkları dikkate alındığında 2014 yılında üniversiteye giren öğrenciler olduğu anlaşılabacaktır. 2014 yılı ilahiyat fakülteleri kontenjanının (okul birincileri kontenjanları hariç) ise 15.670 olduğu⁶³ görülmektedir. Verilere baktığımızda neredeyse toplam öğretmen ihtiyacı kadar öğretmen adayının bir yılda mezun olduğu bir durum söz konusudur. Mezun ve atama sayıları arasındaki bu uyumsuzluk yıl geçtikçe atanamayan öğretmen adayı sayısının artmasına sebep olmaktadır. KPSS sınavına giren aday sayıları incelendiğinde bu durum göze çarpmaktadır. 2019 yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği için KPSS sınavına (Puan adı: KPSSP12-12) giren aday sayısı 35.821 iken⁶⁴, 2020 yılında bu sayı 47.792'ye yükselmiştir.⁶⁵ 2019 yılında İHL Meslek dersleri öğretmeni için KPSS sınavına (Puan adı: KPSSP121-18) giren aday sayısı 28.590 iken⁶⁶, bu sayı 2020 yılında 40.442'ye yükselmiştir.⁶⁷ Son olarak 2021 yılı öğretmen ihtiyaçlarına baktığımızda, Türkiye geneli toplam Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni ihtiyacının 11.126, İHL meslek dersleri öğretmeni ihtiyacının 938'e gerilediği görülmektedir.⁶⁸

⁶⁰ Mehmet Yapıcı - Şenay Yapıcı, "Öğretmen Adaylarının Pedagojik Formasyona İlişkin Metaforları", *Turkish Studies* 8/8 (2013), 1428.

⁶¹ T.C. Sayıştay Başkanlığı (TCSB), *Milli Eğitim Bakanlığı 2019 Yılı Sayıştay Denetim Raporu* (Ankara: T.C. Sayıştay Başkanlığı, Eylül 2020).

⁶² Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), *2019 Şubat Sözleşmeli Öğretmenlik Ataması Alan Bazlı Taban Puan ve Atama Sayısı* (Erişim 29 Nisan 2021); Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), *2019 Ağustos Sözleşmeli Öğretmenlik Ataması Alan Bazlı Taban Puan ve Atama Sayısı* (Erişim 29 Nisan 2021).

⁶³ ÖSYM Başkanlığı (ÖSYM), *2014 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS) Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu* (2014).

⁶⁴ ÖSYM Başkanlığı (ÖSYM), "2019-KPSS A Grubu ve Öğretmenlik Sınavı Sonuçları", Sınav Belgesi Kontrol Kodu: 99CNNVAA.

⁶⁵ ÖSYM Başkanlığı (ÖSYM), "2020-KPSS Lisans / ÖABT Sınav Sonuçları", Sınav Belgesi Kontrol Kodu: YXV613K8.

⁶⁶ ÖSYM, "2019-KPSS A Grubu ve Öğretmenlik Sınavı Sonuçları".

⁶⁷ ÖSYM, "2020-KPSS Lisans / ÖABT Sınav Sonuçları".

⁶⁸ Muhtemel boşalacak normlar hesaba katılmamış olup, veriler 22.01.2021 tarihi itibarıyla net öğretmen ihtiyaçlarıdır. Milli Eğitim Bakanlığı MEB, "2021 Yılı Yarıyıl Tatili Kadrolu Öğretmenlerin Mazeret Durumuna Bağlı Yer Değiştirme Kontenjanları" (Erişim 12 Mayıs 2021).

Farklı çalışmalarda da öğretmen adaylarının atanma merkezli kaygılarının diğer konulardaki kaygılarına göre daha yüksek olduğu şeklinde bulgular mevcuttur.⁶⁹

Çalışmamızda elde edilen bulgulara göre çoğu alt boyutta öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu tutum arttıkça mesleki kaygı düzeyi azalırken, bazı alt boyutlarda öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu tutum arttıkça kaygı düzeyinin de arttığı görülmektedir. Bu durum, değer boyutu ve atanma merkezli kaygı ile diğer değişkenler arasındaki korelasyonlarda gözlenmektedir. Değer boyutu ile öğrenci/iletişim merkezli kaygı, kişisel gelişim merkezli kaygı ve atanma merkezli kaygı arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Buna göre öğretmenlik mesleğine değer veren öğrencilerin söz konusu konularda daha fazla kaygıya sahip oldukları söylenebilir. Bu anlamda, belli düzeyde kaygı sahibi olmanın tamamen olumsuz bir durum olmadığı, kaygı duyulan şeye değer verildiği, ciddiye alındığı için, ona ulaşamamaktan ya da onun hakkını vermemekten ötürü kaygılanıldığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, sevgi tutumu puanı arttıkça atanma merkezli kaygı düzeyinin arttığı görülmektedir. Sonuç olarak öğretmenlik mesleğini seven, değer veren ve öğretmenliğe karşı olumlu tutum sahibi öğrencilerin atanma merkezli kaygısının daha fazla olduğu söylenebilir.

Öğretmenlik mesleğine karşı olumlu tutum sahibi olan öğrencilerin daha fazla atanma kaygısı taşıdıkları düşünüldüğünde, ilahiyat fakültesi öğrenci alım kontenjanlarının öğretmen atama kontenjanları başta olmak üzere ilahiyat mezunlarının istihdam alanları göz önünde bulundurularak planlanması yerinde olacaktır. Çünkü öğretmenliğe karşı olumlu tutum sahibi öğrencilerin atanamama kaygısının, kendilerini öğretmenlik konusunda daha iyi yetiştirmek ve derslerine odaklanmak yerine KPSS sınavına odaklanmalarına sebep olması mümkündür. Bu konuda mevcut durumu daha detaylı ortaya koymak üzere yapılacak nitel çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca öğretmenlik mesleğine karşı olumlu tutum sahibi olan bu öğrencilerin öğretmen olarak atanamaması durumunda, mezuniyetleri sonrasında karşılaştıkları problemleri incelemek üzere çeşitli çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- Akgün, Fatma - Özgür, Hasan. "Bilişim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları ile Mesleki Kaygılarının İncelenmesi". *Eğitimde Kuram ve Uygulama* 10/5 (2014), 1206-1223. <https://doi.org/10.17244/eku.48629>
- Atalay, Hâmit. *İngilizce-Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.
- Aydın, Cüneyd vd. "Üniversite Öğrencilerinin Mesleki Kaygı İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/13 (2020), 73-106. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3903862>
- Ayık, Ahmet - Ataş, Öznur. "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Öğretme Motivasyonları Arasındaki İlişki". *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2014), 25-43.

⁶⁹ Akgün - Özgür, "Bilişim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları ile Mesleki Kaygılarının İncelenmesi", 1215; Yılmaz Keskin, "Coğrafya Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri (Erzurum Örneği)", *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2017), 49.

- Bacanlı, Hasan. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2005.
- Balcı, Ali. *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 8. Basım., 2010.
- Baymur, Feriha. *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap Yayınevi, 7. Basım., 1985.
- Bümen, Nilay T. - Ercan Özaydın, Türkan. "Adaylıktan Göreve Öğretmen Özyeterliliği ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlardaki Değişimler". *Eğitim ve Bilim* 38/169 (2013), 109-125.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi, 16. Basım., 2012.
- Cabı, Emine - Yalçınalp, Serpil. "Öğretmen Adaylarına Yönelik Mesleki Kaygı Ölçeği (MKÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 44/ (2013), 85-96.
- Coşkun, Mehmet Kamil. "Din Kültürü Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları". *Ekev Akademi Dergisi* 15/48 (2011), 269-279.
- Creswell, John W. *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. Boston: Pearson, 4th ed., 2012.
- Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2018.
- Çakır, Özlem vd. *Mersin Üniversitesi 1999-2000 Yılı Öğretmenlik Meslek Bilgisi Programının (ÖMBP) Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Çapri, Burhan - Çelikkaleli, Öner. "Öğretmen Adaylarının Öğretmenliğe İlişkin Tutum ve Mesleki Yeterlik İnançlarının Cinsiyet Program ve Fakültelerine Göre İncelenmesi". *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 9/15 (2008), 33-53.
- Çetin, Özer. "İslami İlimler/İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Uşak Üniversitesi Örneği)". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/32 (2017), 411-432. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.378923>
- Çetin, Şaban. *Anadolu Öğretmen Lisesi ve Düz (Genel) Lise Çıkışlı Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.
- Çetin, Şaban. "Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi (Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması)". *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi* 18 (2006), 28-37.
- Çınar, Fatih. "Din Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/46 (2016), 493-513.
- Dikmen, Melih - Tuncer, Murat. "Bilgi Okuryazarlık Özyeterliliği İnancı, Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Üst Biliş Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkiler". *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi* 7/13 (2018), 73-86.
- Doğan, Türkan - Çoban, Aysel Esen. "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Eğitim ve Bilim* 34/153 (2009), 157-168.
- Field, Andy. *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. London: SAGE Publications, 5th edition., 2018.
- Fuller, Frances F. "Concerns of Teachers: A Developmental Conceptualization". *American Educational Research Journal* 6/2 (Mart 1969), 207-226. <https://doi.org/10.3102/00028312006002207>
- George, Darren - Mallery, Paul. *IBM SPSS Statistics 26 Step by Step: A Simple Guide and Reference*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 15th edition., 2019.

- Gerçek, Merve. "Mesleki Kaygı ve Kariyer Uyumluluğu Arasındaki İlişkiler: Öğretmen Adayları Açısından Bir İnceleme". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/2 (2018), 297-312. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.401010>
- Güneyli, Ahmet - Aslan, Canan. "Evaluation of Turkish Prospective Teachers' Attitudes towards Teaching Profession (Near East University Case)". *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 1/1 (2009), 313-319. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.059>
- İnan Kılıç, Ayşe. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları ile Akademik Özyeterlik Algıları: Sinop Örneği". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2019), 211-239. <https://doi.org/10.17120/omuifd.624115>
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 21. Basım., 2010.
- Kaya, Mevlüt. "Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması İle Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/14-15 (2003), 89-115.
- Kaya, Mevlüt - Nazıroğlu, Bayramali. *İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Derslerinin Tarihi Gelişimi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2010.
- Keskin, Yılmaz. "Coğrafya Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri (Erzurum Örneği)". *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2017), 43-57. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.329351>
- Kimter, Nurten. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları". *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi* 8/29 (2016), 162-201.
- Kumar, Ranjit. *Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginners*. Los Angeles: SAGE, 3rd edition., 2011.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. 2019 Ağustos Sözleşmeli Öğretmenlik Ataması Alan Bazlı Taban Puan ve Atama Sayısı. Erişim 29 Nisan 2021. http://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_08/09151537_tabanpuan.pdf
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. 2019 Şubat Sözleşmeli Öğretmenlik Ataması Alan Bazlı Taban Puan ve Atama Sayısı. Erişim 29 Nisan 2021. https://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_02/08150720_2019_subat_sozlesmeli_atama_taban_puan.pdf
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. "2021 Yılı Yarıyıl Tatili Kadrolu Öğretmenlerin Mazeret Durumuna Bağlı Yer Değiştirme Kontenjanları". Erişim 12 Mayıs 2021. Erişim 12 Mayıs 2021. http://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_01/22181924_MAZERET_2021_SUBAT_KONTENJAN_LISTESI.xlsx
- Nakip, Can - Özcan, Gülsen. "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnançları ile Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12/3 (2016), 783-795.
- ÖSYM, ÖSYM Başkanlığı. 2014 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS) Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (2014). https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2014/OSYS/Tercih/2014-OSYSKONTKILAVUZU_14072014.pdf
- ÖSYM, ÖSYM Başkanlığı. "2019-KPSS A Grubu ve Öğretmenlik Sınavı Sonuçları". Sınav Belgesi Kontrol Kodu: 99CNNVAA.
- ÖSYM, ÖSYM Başkanlığı. "2020-KPSS Lisans / ÖABT Sınav Sonuçları". Sınav Belgesi Kontrol Kodu: YXV613K8.
- ÖYEGM, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü. *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterliliklerle*. Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, 2017.

- http://oygm.meb.gov.tr/meb_ays_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf
- Pallant, Julie. *SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS for Windows*. Maidenhead: Open University Press, 3rd edition., 2007.
- Semerci, Nuriye - Semerci, Çetin. “Türkiye’de Öğretmenlik Tutumları”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14/1 (2004), 137-146.
- Serin, Mehmet Koray vd. “Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Mesleğe Yönelik Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki”. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 4/1 (2015), 21-34. <https://doi.org/10.30703/cije.321360>
- Şişman, Mehmet. *Eğitim Bilimlerine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 16. Basım., 2016.
- Şişman, Mehmet. *Eğitime Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 21. Basım., 2020.
- Tavşancılı, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2014.
- TCSB, T.C. Sayıştay Başkanlığı. *Milli Eğitim Bakanlığı 2019 Yılı Sayıştay Denetim Raporu*. Ankara: T.C. Sayıştay Başkanlığı, Eylül 2020. https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/62643830/files/raporlar/kid/2019/Genel_B%C3%BCt%C3%A7e_Kapsam%C4%B1ndaki_%20Kamu_%C4%B0dareleri/MILLI%20EGITIM%20BAK ANLIGI.pdf
- TDK, Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1998.
- Tunçeli, Hilal İlknur. “Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri ile Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Sakarya Üniversitesi Örneği)”. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 3/3 (2013), 51-58.
- Turan, İbrahim. “Türkiye’de İlahiyat Eğitimi: İstihdam Alanı Program İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 59-77. <http://dx.doi.org/10.26650/ilahiyat.2017.19.2.0014>
- Ulu, Mustafa. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Psikolojik İyi Oluşları ile Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/37 (2018), 183-215. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.414012>
- Üstüner, Mehmet. “Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 45 (2006), 109-127.
- Yakar, Levent - Yelpaze, İsmail. “Öğretmen Yetiştiren Programlara Kayıtlı Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ve Öğretmen Öz-Yeterlik Algıları”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 47/ (2019), 107-129. <https://doi.org/10.9779/pauefd.473678>
- Yapıcı, Mehmet - Yapıcı, Şenay. “Öğretmen Adaylarının Pedagojik Formasyona İlişkin Metaforları”. *Turkish Studies* 8/8 (2013), 1421-1429.
- Yılmaz, Macid. “İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri”. *Bilimname* 28/2015/1 (2015), 287-301.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim 01 Eylül 2021. <https://sozluk.gov.tr/>